

Golfing Amadei Mozart

S HRVATSKOG GLEDIŠTA

N. Jagetić, D. Breitenfeld, T. Breitenfeld, V. Grubišić, L. Bergovec

Medicina i glazba su vjekovima bile povezane: od magijske medicine, preko Pitagore, Hipokrata, Platona, Celza, samostanske medicine, pa do hrvatskih velikana. Dubrovčanin Jure Baglivi, najpoznatiji svjetski jatrofizičar objavio je 1696. raspravu o tarrantizmu – duševnoj plesnoj pošasti, koja je u Srednjem vijeku služila i terapijskom odreagiraju kočene sputanosti tog vremena. Splićanin Julije Bajamonti, poznati hrvatski glazbenik, skladatelj, liječnik i

polihistor je stoljeće kasnije, 1796. godine, objavio također u Italiji raspravu “Liječnik i glazba”, gdje ukazuje na potrebu humanog liječničkog pristupa bolesniku i to uključujući nadahnutost umjetnošću, glazbom i književnošću. Nadalje su i drugi liječnici posvećivali veliku pažnju glazbi, npr. proučavajući neurološke temelje glazbenih funkcija u mozgu. Proučavali su i liječili poremećaje u sviranju glazbenika izvođača. Također se od 60-tih godina u Kliničkoj bolnici “Sestre milosrdnice” u Zagrebu, na Klinici za psihijatriju (Hudolin, Matz, Breitenfeld, Jagetić, Vešligaj, Pintar, Stuparić, Vrbanić) provodi liječenje glazbom kod svih vrsta duševnih teškoća u okviru socijalne psihijatrije odraslih i rehabilitacije djece s posebnim potrebama (Prstačić, Vrbanić). U okviru toga se provodi nastava za liječenje glazbom u Zagrebu na Muzičkoj akademiji i na Fakultetu za edukaciju i rehabilitaciju; organizirano je 20-tak međunarodnih stručno-znanstvenih simpozija s tog područja, objavljeno je 200-tinjak radova i tri zbornika radova, te je osnovana Hrvatska udruga za liječenje glazbom. Od 1968. godine sastaju se u kući Breitenfelda “Zagrebački liječnici pjevači”, koji od 1971. javno nastupaju kao istoimeni pjevački zbor (osnivači: Bojić, Zergollern, Breitenfeld, Matz, Ferković). Taj zbor već preko 30 godina nastupa diljem Europe na koncertima, na Euroviziji i na međunarodnim kongresima liječnika a pod vodstvom Bergovca sa sinovima. I u okviru Hrvatskog liječničkog glazbenog društva “Hrvatskog liječničkog zbora” organizirano je više međunarodnih sim-

pozija i puno stručnih sastanaka iz područja medicine i glazbe, napose o bolesti skladatelja i glazbenika izvođača.

Mozart, glazba, medicina

U povodu 250. obljetnice Mozartovog rođenja iznosimo hrvatska gledišta o povezanosti Mozarta i glazbe s medicinom. Mozart je bio iznadprosječno nadareno dijete; smatra se, da je imao kvocijent inteligencije (IQ) oko 150. Bio je izvanredno glazbeno nadaren, a tu je nadarenost vrlo poticao otac Leopold, također dobar glazbenik violinist i pedagog, nastojeći putovanjima i gostovanjima proslaviti svoju djecu, napose Wolfganga. Taj sin je bio bistro i nestašno dijete pa i mladić, pa se često u društvu zabavljao stvarajući polu nerazumljive stihove; tako je zabilježeno, da je jednom takvom prigodom izrekao “Hrvati – velika nesreća”, iznoseći vjerojatno uvriježeno opće mišljenje o nasilnosti Trenkovih pandura, koji su tada harali srednjom Europom u sklopu raznih ratova, posebice onog austrijsko-pruskog. Zbog niza putovanja djeca su dosta često oboljevala, povremeno ozbiljnije, pa su tako preboljeli i velike boginje u blažem obliku, no s posljedicom dosta “kozičava” lica, što ih je osobno smetalo u mladosti.

Bilo je i drugih opasnijih oboljenja, od kojih su neka mogla pospješiti Mozartovu ranu smrt u 35. godini. Radi se o reumatskom oboljenju, koje je na streptokoknoj razini fatalno akutizirano u okviru tadašnje bečke pošasti tzv. “hitziges Frieselfieber” (vručica s osipom).

SAŽETAK

Opisan je odnos medicine i glazbe, napose Mozartove u terapijskom smislu – i u Hrvatskoj, i odnos liječnika prema njoj – “Zagrebački liječnici pjevači”. Navedene su osnove Mozartove patografije i činjenice vezane uz našu zemlju, tj. navedeni su isto tako dijelovi pisma Mozartove šogorice Sofije Haibl iz Đakova, u kojima opisuje Mozartove posljednje dane i bolest.

Ključne riječi: medicina, glazba, Mozart, hrvatsko gledište

SUMMARY

There is description of a relation between medicine and music, especially of Mozart, in therapeutic sense and in Croatia, as well as doctors' attitude towards it “Zagrebački liječnici pjevači” (Zagreb physician singers). There are also bases of Mozart's patography and facts about our country, i. e. parts of a letter written by Mozart's sister-in-law Sophie Haibl from Đakovo (Croatia), in which Mozart's last day and disease were described.

Key words: medicine, music, Mozart, Croatian viewpoint

Dana 12. siječnja 2006. u Austrijskom kulturnom forumu održan je znanstveni simpozij s gornjom temom. Organizirali su ga odnosno otvorili Szucsich (Austrijski kulturni forum) s austrijskom veleposlanicom Konrad, Pifat-Mrzljak (Hrvatsko-austrijsko društvo prijateljstva), Ferković (Hrvatsko liječničko glazbeno društvo HLZ), a usmjerenu raspravu vodio je Breitenfeld. Uvodno predavanje održao je cijenjeni bečki gost Neumayr, poznati internist, dvorski savjetnik i najistaknutiji svjetski patograf (2000 stranica knjiških tekstova o 16 skladatelja).

Specijalistička medicinska gledišta o Mozartovim bolestima iznjeli su također drugi članovi hrvatskog liječničkog glazbenog društva, najopsežnijeg svjetskog patografskog konzilija sa stotinjak i međunarodno objavljenih stručnih radova iz tog područja i obrađenih 1000 patografija skladatelja. Oni su obradili neurološka (Ivkić, T. Breitenfeld), psihijatrijska (Radovančević), alkohološka (Jagetić, D. Breitenfeld), internističko-kardiološka (Mi. Bergovec, Kos), nefrološko-toksikološka (Karačić), endokrinološka (Benković), infektološka (Milošević), reumatološko-fizijatrijska (Krapac, F. Grubišić), dermatovenerološka (Lesić), röntgenološka (Zergollern), opća medicinska (L. Bergovec), sociološka (Ma. Bergovec, Grubišić) i muzikološka u vezi s obitelji Haibl (Jelavić-Palić) gledišta o bolestima i smrti Mozarta.

Autori su se poglavito složili, da je Mozart kao svjetsko putujuće glazbeno čudo od djeteta prebolio i preživio dosta bolesti, koje su ostavile posljedice na njegovo krhko tijelo (s vrlo živahnim naravi genijalnog skladatelja). Kronično recidivirajuće streptokokno reumatsko oboljenje zglobova u zadnja dva desetljeća te nesmrtonosna moguća upala bubrega dovele su uz pretjerani rad u zadnje dvije godine do iscrpljenja organizma, što je kulminiralo u zadnja dva

mjeseca (hipertireoza?, blaža sifilitička zaraza? uz liječenje živinim mastima, prekomjerno pijenje alkohola?). Napose je uz fatalnu (virusnu?) superinfekciju – u okviru tadašnje bečke pošasti “osipne vrućice” došlo u zadnja dva tjedna do upalnog zglobnog pogoršanja tj. razbuktavanja bolesti i do vjerojatno streptokokne sepse, koja se u zadnja dva dana teško pogoršala. Hitno je pozvan liječnik umirućeg, visoko febrilnog isušenog (i emeticima te dijarocima) Mozarta i on ga je putem dodatnog (terapijskim?) puštanja krvi dokrajčio pa je Mozart pao u završnu nesvijest a za dva sata uz predbmrtni grč i umro. Prije toga bio je svjestan, da mu dolazi skori kraj, o čemu je kasnije svjedočila i njegova šogorica Sophie Haibl.

Ona je bila sestra Mozartove žene Constanze, koja je dospjela u Đakovo udajom za Jakoba Haibla, orguljaša u katedrali. Ona je 1825. godine iz Đakova napisala pismo, koje sadrži dramatičan opis Mozartove smrti, a kao važan dokument navode ga glavne Mozartove biografije. Mi donosimo djelomični prijevod tog važnog dokumenta (napisanog, istina, 33 godine poslije Mozartove smrti a upućeno drugom Constanzinu mužu, danskom diplomatu G. N. von Nissenu, koji je radio na Mozartovoj biografiji).

Pravopisne pogreške njemačkog originala u hrvatskom su prijevodu ispravljene. D(iakovar), dne 7. travnja 1825. "... Sad o posljednjim danima Mozartova života. Dakle, kad je Mozart obolio, nas dvije napravile smo mu prsluke za noć, koje bi mogao obući od sprijeda, jer se zbog otekline nije mogao okrenuti, a kako nismo znale kako teško je on bolestan, načinile smo mu i vatirani kućni ogrtač (za sve to dala nam je materijal njegova dobra žena, moja nadraža sestra), tako da kad ustane bude dobro zbrinut. Ja sam svakog dana odlazila u grad posjetiti ga. Kad sam jedan-put jedne subote (3. prosinca) ušla k njemu,

reče mi Mozart: 'Dakle, draga Sofija, recite mami, da mi je dosta dobro i da ću još za njezina imendana doći čestitati.' Požurila sam kući, jer je on doista i meni samoj izgledao veseo i dobro. Drugi dan je bila nedjelja (4. prosinca). U susret mi je došla moja gotovo očajna sestra Constanza i rekla mi: 'Bogu hvala, draga Sofija, da si tu. Ove noći bilo mu je tako loše da sam već mislila, kako ovaj dan neće više preživjeti. Ostani samo

iz umjetničkog kabineta i otisnuo je njegovo blijedo umrlo lice u gips. U svojoj bezgraničnoj boli njegova se vjerna supruga bacila na koljena."

Te vrlo vjerojatne znanstvene pretpostavke ne će biti nikada moguće potpuno dokazati. U tom smislu govori i dalja nepoznanica s upitnom Mozartovom lubanjom, što nije opravdalo pretpostavku o mogućem prijelomu lubanje i posljedičnom krvarenju u njoj. Na kraju

Mozarte (sjetimo se njegova djetinjstva provedenog na europskim dvorovima, kada se kao glazbeno čudo od djeteta igrao s princezama, kao s Marijom Antoinetom u okviru svojih nastupa).

Međutim, pretjerano izvođenje glazbe, pa i Mozartove, npr. plesanje, iscrpljuje čovjeka, a stalno gomilanje zvučnih dojmova djeluje sigurno štetno te u najmanju ruku otupi čovjeka. Nije slučajno poznata izreka: tišina – pauza je najveća glazba.

Kao primjer nepredviđenih reakcija na glazbu navodimo sljedeću već dobro poznatu zamišljenu "konzultaciju": jedna Mozartova sonata svirana je na konzultaciji, na kojoj su bili nazočni psihijatar, ljubitelj klasične glazbe, njegova manje muzikalna i muzički odgojena bolničarka, jedan shizofreni bolesnik sa svojom vjerojatno normalnom ženom i sinom kod kojeg je bila ustanovljena epilepsija. Psihijatar je uživao u glazbi i nije primjetio, da je njegov bolesnik postajao sve više uznemiren – do granice potpune nekontroliranosti. Bolničarki je bilo dosadno, ali je pazila da to ne pokaže. Ženu shizofreničara glazba je umirivala, dok se nije prestrašila zbog reakcije svoga muža. Konzultacija je međutim morala biti prekinuta, kad je bolesnikov sin dobio epileptički napadaj uzrokovan glazbom (muzikogena epilepsija je vrst refleksnih epilepsija, gdje napadaj nastupa nakon određenog zvučnog većinom glazbenog podražaja).

Zaključno, glazba i medicina su oduvijek bile povezane pa i podaci iz Hrvatske to govore, poglavito u vezi s W. A. Mozartom; ujedno smatramo glazbu, pa i Mozartovu, izvrsnim neverbalnim sredstvom, svojstvenim čovjeku, naročito onom s duševno-osjećajnim ili drugim smetnjama. Stoga muzikoterapiju ne bismo mogli smatrati samo pomoćnom psihoterapijskom metodom, već sastavnim, neophodno potrebnim sredstvom u tretmanu bolesnog čovjeka.

Sve više prevladava uvjerenje, kako je glazbeni odgoj važan za duševno zdravlje čovjeka, te ga treba početi sustavno provoditi od najranijeg djetinjstva, još u dječjim vrtićima.

Dijete je najkasnije oko treće godine najmaštovitiji "kantautor" koji postoji i već tada bi trebalo sustavno razvijati osjećaj za glazbu, barem kod najdarovitije djece.

danas kod mene, jer, ako mu danas opet tako bude, on će ovu noć i umrijeti. Idi i budi malo uz njega.' Ja sam se pokušala pribitati i bila sam uz njegovu postelju, gdje mi je on odmah rekao: 'Ah dobro je, draga Sofija, da ste tu. Vi morate ovu noć tu ostati, vi me morate vidjeti kako umirem.' Ja sam pokušala da budem jaka i da mu to opovrgnem, ali on mi je na sve odgovarao: 'Ja već imam mrtvački okus na jeziku i tko će biti uz moju predrugu Constanzu, ako vi ne ostanete ovdje'. Tu je bio Suessmaier kod Mozarta. Na krevetu je ležao poznati Requiem i Mozart mu je govorio, kako smatra, da on to nakon njegove smrti treba završiti. Nadalje je zatražio od svoje žene, da njegovu smrt zadrži u tajnosti, sve dok u zoru ne obavijesti Albregtsbergera, jer njemu pripada ta dužnost pred Bogom i ljudima. Doktora Closetta smo dugo tražili i našli ga u kazalištu, ali je on morao ostati do kraja predstave. Kad je stigao, odredio je hladne obloge na njegovu užarenu glavu, što ga je toliko poremetilo, da više nije došao k sebi sve dok nije izdahnuo. Posljednje je bilo, kako je ustima pokušavao izraziti bubnjeve iz Requiema. To mi je još u ušima. Potom je odmah stigao Mueller

ovog uspješnog opsežnog višesatnog simpozija slijedila su pitanja iz prepunog gledališta, a promovirana je i zanimljiva, nova biografska knjiga o W. A. Mozartu (Leonhart: "Izvori").

U muzikoterapiji koristimo najčešće glazbu blisku osobi, kod koje želimo postići neki terapijski rezultat. To je najčešće vrlo jednostavna glazba, zabavnog tipa, koju bolesnik može i pjevati, na nju plesati, pratiti je na gitari, usnoj harmonici itd., odnosno može uživati u njenom slušanju i rado će o njoj raspravljati.

Od klasične glazbe je posebno Mozartova glazba pogodna, ali njene manje forme bliže neobrazovanim slušateljima, plesovi, pjesme, uspavanka, "Mala noćna glazba" itd.

Često će nas oduševiti, kako dijete umjetnički zrelo doživljava i izvodi neku Mozartovu sonatu. Sve više prevladava uvjerenje, kako je glazbeni odgoj važan za duševno zdravlje čovjeka, te ga treba početi sustavno provoditi od najranijeg djetinjstva, još u dječjim vrtićima. Dijete je najkasnije oko treće godine najmaštovitiji "kantautor" što uopće postoji i već tada bi trebalo sustavno razvijati osjećaj za glazbu, barem kod najdarovitije djece. Tada bismo dobili nove